

LA REOBERTURA DEL TEATRE PRINCIPAL D'INCA: 365 DIES DE CENT VUIT ANYS D'HISTÒRIA

David Castelo Horrach

Historiador de l'art
davidcastelohorrach1987@gmail.com

Paraules clau: Teatre Principal d'Inca, Inca, cultura, art, cultural, artístic.

Resum. *La reobertura del Teatre Principal d'Inca és una recuperació i conquesta cultural, social, econòmica i patrimonial par part del conjunt de la societat, el grup d'experts i professionals, i les institucions públiques i privades implicades. Un fet que es tradueix com un avanç més en el progrés i el desenvolupament del municipi, brindant novament l'oportunitat a tots els seus habitants d'accedir a una programació d'esdeveniments composta d'una oferta rica, diversa i plural d'activitats. Aquesta comunicació vol donar visibilitat a la tasca i gestió de la institució al llarg de la seva reobertura, dins el context de la seva trajectòria històrica de més de cent vuit anys.*

Keywords: Teatre Principal d'Inca, Inca, culture, art, cultural, artistic.

Abstract. *The reopening of the Teatre Principal d'Inca is a cultural, social, economic and heritage recovery and conquest by the whole of society, the group of experts and professionals and the public and private institutions involved. A fact that means a further advance in the progress and development of the municipality, once again providing the opportunity for all its inhabitants to have access to a programme of diverse events and activities. This essay aims to emphasize the work and management of the institution throughout its reopening within the context of its previous historical trajectory for the past 108 years.*

1. INTRODUCCIÓ

La següent comunicació s'integra dins de les XIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca, i s'ha volgut centrar l'anàlisi en la rellevància de la reobertura del Teatre Principal d'Inca el passat 14 de novembre del 2021, com un esdeveniment i fita històrica de la recuperació d'una institució de caràcter cultural cabdal

dins la comunitat de la ciutat. Una entitat que reuneix tres eixos característics definitoris de la seva identitat i importància: una memòria col·lectiva comunitària, un llegat i una trajectòria històrica, i un patrimoni de béns mobles i gràfics d'alt valor artístic, cultural i simbòlic.

És un espai que es remunta en els seus orígens a principis del segle XX, en un període de profundes transformacions en diversos àmbits, i en què es van produir diferents esdeveniments que van marcar de manera directa el seu desenvolupament arquitectònic i constructiu, amb diferents fases i etapes, i la seva trajectòria historicoartística. El Teatre Principal d'Inca, conegut històricament en el seu inici com el Teatro de Inca, va ser inaugurat el 14 de novembre de l'any 1914, coincidint amb la diada de la revetlla i completes de la festa de Santa Maria la Major, i pocs dies abans del Dijous Bo.

D'igual importància és el fet que l'aparició de l'entitat sorgeix en una de les èpoques més esplèndides de la cultura i la política del segle XX –malgrat conviure en un context de conflictes bèl·lics i postguerra–, tant d'àmbit local, nacional com internacional, ja que en la seva cronologia vital se succeeixen la Primera Guerra Mundial, la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial; cada una d'elles va afectar de manera més indirecta o directa la institució en la seva trajectòria i oferta cultural –un període carregat de somnis i esperances amb una generació d'artistes i intel·lectuals de primera línia.

El Teatre conté una memòria històrica i una cultura pròpia com a espai, amb un llarg recorregut amb diferents etapes dins el seu funcionament; un itinerari que ofereix un viatge a través de la seva gestió de la cultura i l'art, dins el municipi d'Inca, fins avui en dia amb la seva reobertura. No obstant això, cal assenyalar que l'espai ha sofert un període de paralització durant el segle XXI, ja que a causa de l'abandó i la deterioració de l'edifici es prengué la decisió per part dels propietaris de l'edifici (Ajuntament d'Inca, Govern balear i Consell de Mallorca) de reformar-lo l'any 2013, per tornar-lo a posar en funcionament amb garanties i seguretat;

Així, el treball s'ha organitzat en diferents apartats usant com a nexes d'unió el fet del seu retorn com una fita significativa i una conquesta cultural de la comunitat inquera, així com de la mateixa cultura de la comarca del Raiguer, i també de l'àmbit local i autonòmic de les Illes Balears.

D'altra banda, és un article que ha basat el seu objecte d'estudi a centrar la mirada a valorar, analitzar i reivindicar la labor exercida d'aquesta iniciativa tant pel mateix teixit comunitari cultural i artístic com dels professionals i agents, així com de les institucions públiques i privades implicades. A més a més, cal fer especial referència al valor afegit en la transcendència patri-

monial que ha atorgat una sèrie de pilars i valors fonamentals per enriquir el progrés i desenvolupament social i econòmic de la ciutat d'Inca, en un període complex, a causa de la crisi sanitària de la COVID-19 i d'altres àmbits, així com qüestions internes de la mateixa institució.

Amb tot, l'objectiu d'aquesta recerca és analitzar, valorar i reivindicar la transcendència d'aquesta fita, els seus tres-cents seixanta-cinc dies des de la seva obertura de portes donant-li visibilitat, a més d'assolir les competències estipulades en les XXII Jornades d'Estudis Locals d'Inca pel que fa a la comunicació. És per això que s'han seguit les instruccions per preparar un estudi de les investigacions acadèmiques.

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

Es vol donar una visió general de la reobertura del Teatre Principal d'Inca, com un exemple d'un espai i una entitat cultural que juga un paper fonamental en el desenvolupament i progrés de la cultura, l'art, el teixit social, econòmic i comunitari del municipi; exercint la funció d'altaveu de les diferents propostes que sorgeixen en l'àmbit local, autonòmic, nacional i internacional en les diferents disciplines artístiques i les seves organitzacions. Tot això afegeix una segona funció social al subjecte, la de caràcter vertebradora de les dinàmiques culturals, associatives i organitzatives de la comunitat.

Per secundar l'objecte d'estudi s'ha atorgat importància al context històric, social i cultural, així com als esdeveniments fets al llarg d'aquest procés com a eix explicatiu per valorar la seva recepció i programació, d'acord amb la Memòria de la temporada 2021- 2022. En segon lloc, s'ha volgut ressaltar la singularitat de l'espai, que defuig de ser només un lloc de consum de cultura, sinó que també, atesa la seva identitat i valor, reflecteix una oferta rica, diversa i plural d'activitats. En un marc contextual de profundes transformacions i crisi permanent dins l'àrea de la cultura i l'art, així com de la demanda i el consum, cal reflexionar i analitzar la incidència i el paper que juga una entitat com aquesta; una institució gestionada per un patronat com és la Fundació Teatre Principal d'Inca, que va ser creada l'any 2015 amb l'objectiu de promoure la reforma de l'espai i la seva explotació.

La recerca s'ha organitzat en els següents apartats: en primer lloc, una introducció per exposar la rellevància i la trajectòria de l'entitat, així com la seva importància dins el context del panorama cultural d'Inca. Després d'aquesta, se segueix amb l'apartat dels objectius i la metodologia usats en aquesta empresa, prosseguint d'un estat de la qüestió per valorar els estudis i les referències anteriors exercits sobre la matèria fins al dia d'avui. D'altra banda,

el cos dels continguts de la documentació s'ha estructurat en diferents apartats, com són una breu contextualització que se subdivideix en dos subapartats, per diferenciar l'àmbit històric i social del municipi al qual pertany l'organisme, i un segon de caràcter cultural. Posteriorment, s'ha afegit un altre apartat per exposar la labor exercida en l'actualitat de l'entitat per abordar les diferents propostes dutes a terme fins als nostres dies.

Al mateix temps, per aconseguir aquests objectius de la documentació, s'ha volgut fonamentar i validar a través d'una recerca i selecció bibliogràfica d'acord amb els criteris establerts, els principis d'una metodologia basada en el rigor acadèmic i científic de fons sobre la base de la matèria. D'aquesta forma, el contingut exposat parteix d'una primera presa de contacte amb la bibliografia general i publicacions de divulgació que tractaven de manera aproximada la temàtica, i una segona fase de recerca bibliogràfica de caràcter més específic lligada a autors especialistes dins el camp de la història, la història de l'art i altres disciplines acadèmiques.

3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

A diferència d'altres institucions, entitats, organitzacions i espais culturals, les referències bibliogràfiques i publicacions lligades a l'objecte d'estudi del Teatre Principal d'Inca són escasses i molt disperses, cosa que dificulta la labor de recerca de fonts amb continguts vinculats a la temàtica.

Així mateix, avui dia no es disposa de cap publicació monogràfica centrada en l'organisme, així com tampoc s'ha demostrat un gran interès en el camp de la historiografia per desenvolupar tasques d'investigació i aprofundiment en aquesta àrea d'estudi. Tot plegat ens du com a conseqüència que les fonts o els estudis previs ofereixin una mirada molt simplificada, reduïda i poc desplegada, no sent l'objecte d'estudi el focus central de la recerca. No obstant això, malgrat les dificultats exposades, s'ha pogut accedir a una sèrie d'articles i publicacions que han ajudat i servit per valorar i analitzar la rellevància i la transcendència del fet de la reobertura del Teatre Principal d'Inca.

Per dur a terme tal comesa s'ha realitzat una recerca de fonts de l'entitat que es vincula a la seva trajectòria, des dels seus orígens des de principis del segle XX fins a aquest any. Per aquesta raó, en primer lloc, s'han consultat obres d'autors especialitzats en el context, els continguts i la institució, com per exemple les publicacions de Gabriel Pieras Salom amb les comunicacions "Documents per al coneixement dels inicis del 'Teatro de Inca', 1913-1916" (2013), de les *XIV Jornades d'Estudis Locals*; de Magdalena Sastre Morro i Emmanuelle Gloaguen Murias, "L'inventari dels béns mobles i gràfics del Teatre Principal d'Inca. L'embrió per a

la seva conservació i posada en valor" (2015), de les *XVI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*; de Bernat J. Mateu-Morro, "El Teatre Principal d'Inca, un estat de la qüestió" (2021), de les *XXII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, entre altres.

En segon lloc, s'ha realitzat una cerca d'algunes publicacions i manuals enfocats a una visió més transversal, com per exemple de Miquel Pieras Villalonga, "Societat, cultural i mecanització del sector del calçat a Inca 1890-1994" (2019), de les *XX Jornades d'Estudis Locals d'Inca*; de Bernat J. Mateu Morro i Isabel Munar Català, "El Teatre a Inca, una institució centenària 1914-2014" (2014), del fullet de l'Associació Filatèlica d'Inca; de Pere Rayó Bennassar, *Itineraris urbans per la ciutat d'Inca* (1993), de l'Ajuntament d'Inca; i "L'arquitectura a Inca durant el segle XX. 1900-1940" (1994), de les *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*. Per abordar una idea general també del context municipal de la ciutat d'Inca, s'ha consultat de Gabriel Pieras Salom *Breu història d'Inca* (1986), de l'Ajuntament d'Inca. Així mateix, també des d'una perspectiva comparativa amb altres municipis, hi ha l'article de Miquel Pieras Villalonga i Miquel Àngel Marqués Sintes "Temps lliure i oci a Inca i Alaior, comparació de dues societats industrials" (1994), de les *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*; de Manel Santana Morro i Joan Matas Pastor, "El plantejament de l'oci a Inca en el primer franquisme" (1996), a les *III Jornades d'Estudis Locals d'Inca*.

Altrament, hi ha estudis centrats en els béns mobles que es conserven dins l'espai cultural, com són el de Gabriel Salom Pieras *Crònica de l'Orfeó l'Harpa d'Inca 1995-2005* (2005), de l'Ajuntament d'Inca; de Ferran Pujalte Vilanova (coord.), *Un segle de llum a Inca* (2006), de l'Ajuntament d'Inca; o apartats vinculats a treballs de recerca especialitzats en l'arquitectura, com són el d'Elvira González Gonzalo (coord.), *Guillem Reynés Font, una trajectòria interrompuda* (2008), del GRC, Palma; a més d'altres com el de Bartomeu Martínez Oliver "L'obra arquitectònica de Francesc Casas Llompert a Inca" (2002), a les *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, o de Pere Rayó Bennassar "El desenvolupament urbà d'Inca en el segle XX" (2000), a la publicació *Inca un segle de ciutat* de l'Ajuntament d'Inca. Finalment, hi ha referències de caràcter més global dins l'àmbit de l'arquitectura, com a l'obra de Miquel Seguí Aznar *Arquitectura contemporània en Mallorca* (1990), del Col·legi Oficial d'Arquitectes, i *La arquitectura modernista en Balears* (1975), de l'Ajuntament de Palma. Finalment, també hi ha biografies i antologies, com la de Jordi Vidal Reynés *Biografia de l'arquitecte Guillem Reynés Font* (2001) o *Arquitectura i art a Mallorca, antologia de textos* (2006), de l'editorial Documenta Balear.

D'altra banda, hi ha obres generals sobre cinema, música i teatre que fan referència o que són vinculables a l'objecte d'estudi, com són el *Diccionari del teatre a les Illes Balears* (2006), de l'editorial Leonard Muntaner; de Margalida Pujals Mas, "El cinema a Mallorca als anys 20" (1998), de les *Jornades d'Estudis Històrics Locals*; de Manel Santana Morro i Margalida Pujals Mas, *Classificació*

3R. *El cinema a Mallorca* (1999), de Documenta Balear; de Cristòfol Miquel Sbert Barceló, *El cinema a les Illes Balears des de 1896* (2001) i *El cinema a les Illes Balears segles XIX i XX* (2006); i d'Encarnación Romero Gil, "Música y cine mudo en Mallorca" (1996), a la publicació *Simpòsium d'orgues històrics de Mallorca*, de la Fundació ACA, Búger. A banda d'això, hi ha reculls fotogràfics en què la pròpia entitat és protagonista, com és el d'*Inca, imatges d'una ciutat, imatges d'un segle* (2000), de l'Ajuntament d'Inca, entre altres.

No obstant això, no es compta amb un gran volum de catàlegs o obres específiques, ni tampoc amb estudis que aprofundeixin en la figura i la dimensió cultural, artística, econòmica, social i comunitària del Teatre Principal d'Inca, ni de la seva singularitat. Per això, des d'aquesta comunicació es vol fer una crida a futures investigacions i publicacions enfocades a un estudi monogràfic de l'espai.

4. CONTEXTUALITZACIÓ

4. 1. Breu recorregut cronològic: etapes de la institució fins a la seva reobertura

Segons diverses i disperses fonts,¹ hi ha uns precedents que van marcar el seu naixement i creació. La primera referència oficial² que tenim del projecte és del 31 de desembre de 1912,³ i seguidament en tenim una altra de molt significativa el gener de 1913,⁴ amb la creació i formació de la Junta del Teatro de Inca, presidida per Gori Balaguer i integrada per altres membres. D'altra banda, al mateix any un grup de ciutadans va comprar obligacions per finançar l'obra de l'entitat, acció que va ser de caràcter privat exclusivament, i al febrer⁵ l'arquitecte provincial Guillem Reynés⁶ va presentar els plànols de l'edifici, inspirats en el Teatro Lírico de Palma, i poc després s'iniciaren les obres.

1 Les primeres referències són consultades a la comunicació de Gabriel Pieras Salom "Documents per al coneixement dels inicis del 'Teatro de Inca' (1913-1916)", dins el marc de les *XIV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*.

2 Cal remarcar que dins la mateixa comunicació de Gabriel Pieras Salom, "Documents per al coneixement dels inicis del 'Teatro de Inca' (1913-1916)" es fa menció a notícies aparegudes dins la premsa local del començament de la projecció cinematogràfica a Inca, que es poden analitzar com a iniciatives i espais anteriors que donarien lloc a la creació del Teatre Principal d'Inca.

3 *Ca Nostra*. Núm. 219, de 31 de desembre de 1912.

4 *Ca Nostra*. Núm. 220, de 4 de gener de 1913.

5 *Ca Nostra*. Núm. 225, de 9 de febrer de 1913.

6 Guillem Reynés i Font (Palma, 1877-1918) va ser un arquitecte i activista cultural mallorquí. Va estudiar arquitectura; començà la carrera a Barcelona, i va continuar a Madrid, i finalment la va concloure a

El Teatre Principal d'Inca va ser inaugurat el 14 de novembre de 1914, amb un esdeveniment, l'opereta *La princesa del dòlar*,⁷ interpretada per Amadeo Granieri i Anita Patrizzi. Així, l'espai esdevingué un referent cultural i un símbol de la burgesia local, ja que varen acudir a la inauguració altes esferes de les institucions, com el capità general de Balears, el president de l'Audiència i el de la Diputació, acompanyats d'autoritats locals de l'illa que es varen desplaçar al municipi d'Inca. A més a més, durant aquesta primera etapa inicial es varen fer projeccions cinematogràfiques, atès que es va comprar un projector de la marca Gaumont,⁸ i la primera pel·lícula que es va projectar va ser *Cabiria*,⁹ un pèplum¹⁰ de Giovanni Pastrone,¹¹ amb una primera sessió el 3 d'abril del 1915.

D'altra banda, a mesura que anaren passant els anys es va comprovar que l'espai no reunia les condicions necessàries per garantir la seguretat i el seu ple funcionament, raó que va fer decidir als seus propietaris rehabilitar l'edifici i fer-ne un altre damunt el trast de l'antic. Aquest fet va succeir a mitjan 1945, amb una reforma que va durar aproximadament uns sis anys. L'encàrrec va ser encomanat a l'arquitecte Francesc d'Assís Casas i Llompard,¹² qui va modificar els trets modernistes originaris de l'espai, atorgant-li un estil de caràcter racionalista. Tot seguit, l'any 1946 se'n va dur a terme la reobertura amb un concert de la companyia lírica de Jordi Castell, on va intervenir el baríton mallorquí Francesc Bosch.

Després, un parell de dècades posteriors, l'any 2013, a causa de l'abandó i el deteriorament de l'edifici, es va prendre la decisió per part dels propietaris (Govern balear, Consell de Mallorca i l'Ajuntament d'Inca) de reformar-lo i tornar-lo a posar en funcionament. Després de gairebé vuit anys de licita-

7 *Ca Nostra*. Núm. 336, de 7 de novembre de 1914. *Ca Nostra*. Núm. 337, de 14 de novembre de 1914. Una opereta escrita pel director d'orquestra i compositor txecoaustríac d'ascendència jueva Leopoldo *Leo Fall*.

8 *La Veu d'Inca*. Núm. 14, de 3 d'abril de 1915.

9 *La Veu d'Inca*. Núm. 16, de 18 d'abril de 1915.

10 És un gènere cinematogràfic basat en les històries d'aventures i períodes històrics. La majoria de pel·lícules d'aquest gènere eren d'origen italià i narraven episodis històrics, mitològics o bíblics ambientats a l'Antiguitat, sobretot d'època grecoromana i medieval.

11 Cineasta italià (Montechiaro d'Asti, 13 de setembre de 1883 – Torí, 27 de juny de 1959), conegut també amb el pseudònim de *Piero Fosco*, va ser un director, guionista i productor de cinema italià, i va desenvolupar la seva obra en l'època del cinema mut.

12 Fou un arquitecte i urbanista mallorquí, (Palma, 1905 – Illetes, Calvià, 1977). Inicià els seus estudis d'arquitectura a Madrid (1921-1922) i els finalitzà a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, on es titulà el 1929. La seva estada a Catalunya va coincidir amb la formació del moviment del GATEPAC, i va tenir ocasió de relacionar-se amb alguns dels seus membres, com Josep Lluís Sert, Josep Torres i Clavé, etc. Dins l'àmbit teòric, va escriure conjuntament amb l'escriptor Llorenç Villalonga i Pons el manifest *De Arquitectura* (1928), contrari als corrents noucentistes i les deixes modernistes. Va seguir els corrents oficials del règim franquista, construint segons les línies del monumentalisme regionalista.

cions judicials per incompliments de terminis de lliurament per part de les diverses adjudicacions de les obres, se n'anuncià una última, que donava per finalitzada l'obra l'estiu de 2021.

Barcelona l'any 1905. Durant la seva etapa formativa, participà a diferents tertúlies com la del Cercle Artístic de Sant Lluç, on va fer amistat amb Josep Carner, i també al col·lectiu dels Quatre Gats. La seva obra s'engloba dins diferents estils, des de l'arquitectura modernista fins a la regionalista, corrents molt presents en aquest context.

Així, el 29 de juliol de 2021 es declararen acabades les obres amb el seu lliurament per part de l'empresa adjudicatària i la recepció per part de l'Ajuntament. Finalment, l'Ajuntament d'Inca anuncià la reobertura al públic el dia 14 de novembre de 2021, una data simbòlica que retia homenatge a la de la seva inauguració l'any 1914, amb una jornada de portes obertes amb visites guiades i una gala de presentació amb l'estrena de la sala el 17 de novembre amb el monòleg titulat *Ante todo mucha calma*, protagonitzat per José Corbacho.

4. 2. Un model de gestió per al Teatre Principal d'Inca

Cal fer esment de la importància que va jugar la Fundació Teatre Principal d'Inca i el Departament de Cultura de l'Ajuntament d'Inca, que varen encarregar a un grup d'experts la redacció i configuració d'un document marc per definir el model de gestió de la institució. Aquest document va néixer amb l'objectiu de recollir l'experiència de diferents professionals de l'àmbit cultural i artístic, per tenir un espai adequat a les necessitats actuals i que fos un motor econòmic i social del municipi.

Aquest estava compost per Catalina Solivellas Rotger (actriu), Josep A. Pérez de Mendiola Roig (autor i crític de teatre), Carme Suárez Gómez (tècnica de Cultura de l'Ajuntament d'Alcúdia), Miquel Martorell Vicens (cap de l'Àrea de Producció del Teatre Principal de Palma), Marcel·lí Minaya Thorell (director del Conservatori Municipal de Música i Dansa Antoni Torrandell d'Inca) i Biel Amer Amer (gestor cultural i membre de la comissió assessora del Consell Municipal de Cultura). A més a més, s'hi varen afegir el regidor de Cultura Antoni Rodríguez Mir, i va actuar com a secretària Margalida Adrover Cabrera (tècnica de Cultura i Normalització Lingüística).

Així mateix, el document va establir una sèrie d'objectius¹³ reflectits dins els Estatuts de la mateixa entitat a l'apartat del títol 2 de la Fundació del Teatre Principal d'Inca:

1. Dotar Inca d'un centre promotor, organitzador, difusor i patrocinador de qualsevol activitat o exhibició tendent al foment i al desenvolupament de les arts escèniques en general (cinema, teatre, dansa, música, etc.).
2. Dotar Inca d'un centre d'aprenentatge, formació contínua i assessorament de l'art escènic.
3. Esdevenir un element fonamental en el procés de la normalització lingüística al municipi d'Inca.
4. Promoure la participació tant popular com de les institucions públiques i privades en la Fundació.
5. Dur a terme una tasca d'animació sociocultural fonamentada en estratègies que promoguin la participació de grups socials aïllats del fet cultural o indiferents davant aquest fet.
6. Assegurar una oferta variada i, alhora, indicadora, de les tendències escèniques del moment.
7. Administrar, conservar i millorar els béns, les instal·lacions i els serveis de la Fundació.

Tot seguit, el mateix document estableix l'organigrama (Patronat de la Fundació Teatre Principal¹⁴ d'Inca, Direcció del Teatre Principal d'Inca) i els seus procediments de funcionament intern i extern. El màxim òrgan institucional i polític és el mateix Patronat, i s'hi troben representades totes les institucions que han col·laborat i treballat en la seva reforma i obertura de portes.

Altrament, la proposta conclou amb la defensa d'un model col·laboratiu i obert, amb una jerarquització mínima i indispensable per garantir el desenvolupament i l'acompliment dels tràmits més burocràtics, i en què es representin el màxim d'agents i actors del municipi i el seu entorn, a més de sol·licitar a les institucions que garanteixin les infraestructures i els recursos materials i humans necessaris per dur a terme de manera satisfactòria i plena l'equipament de l'espai.

¹³ Aquests s'han extret de la mateixa pàgina web de l'entitat: <https://teatreprincipalinca.com/ca/patronat/>.

¹⁴ És important assenyalar la importància que va tenir la constitució el 4 de febrer de 1999 de la Fundació Teatre Principal d'Inca, l'aprovació dels seus Estatuts i la compra del local, com així figura a les escriptures de la propietat.

5. LA REOBERTURA DEL TEATRE PRINCIPAL D'INCA: UNA FITA HISTÒRICA

Aquest any se celebra el primer aniversari de la reobertura del Teatre Principal d'Inca després de les reformes, que obrí les seves portes el passat 14 de novembre de l'any 2021, una data simbòlica que ret homenatge a la de la seva inauguració l'any 1914; un espai amb una trajectòria històrica de cent vuit anys de programació, difusió i divulgació de la cultura i l'art durant gran part del segle XX, i que retorna a l'acció al segle XXI.

Per aquesta raó, s'ha volgut realitzar el present article amb l'objectiu d'analitzar, valorar i reivindicar la transcendència d'aquesta fita, i la labor exercida per l'entitat al llarg de tot aquest procés, com una recuperació i conquesta cultural, social, econòmica i patrimonial per part del conjunt de la societat, el grup d'experts i professionals, i les institucions públiques i privades implicades. D'altra banda, aquest fet s'ha de traduir com un avanç més en el progrés i el desenvolupament del municipi, brindant novament l'oportunitat a tots els seus habitants d'accedir a una programació d'esdeveniments composta d'una oferta rica, diversa i plural d'activitats. Aquesta abasta propostes d'allò més originals tant en gèneres com en la faceta creativa: des de visites guiades, concerts de música de grups locals i nacionals, d'òpera i orquestres simfòniques, a obres de teatre i dansa, i projeccions cinematogràfiques de pel·lícules d'estrena de la darrera temporada a escala nacional i internacional; a més d'altres activitats organitzades pel mateix organisme, amb el lloguer o la cessió de l'espai, la qual cosa ofereix un ventall de possibilitats i oportunitats a les diferents organitzacions, artistes, creadors i al públic assistent generalista.

A banda d'això, sense cap mena de dubte s'ha d'atribuir al Teatre Principal d'Inca ser la institució de caràcter cultural més rellevant i significativa que ha tingut i té el municipi avui dia. De la mateixa manera, aquest mateix juga un paper primordial com a eix vertebrador i altaveu dels diferents agents professionals, formatius i didàctics de l'àmbit cultural, així com del teixit associatiu i comunitari d'Inca. Addicionalment, també dona llum als valors idiosincràtics de la ciutat, reflectits en els interessos, les creacions i exposicions, els gustos i les dinàmiques de consum, la demanda i la participació del panorama cultural. Així mateix, es vol donar visibilitat a la tasca i gestió de totes aquestes activitats fetes al llarg d'aquest període, amb una anàlisi sobre la importància de mantenir la programació i l'activitat de la sala en actiu durant un context de crisi sanitària, econòmica, social i altres dificultats de caràcter intern (pressupostàries, personal laboral, organitzatives, etc.).

A continuació es farà un breu recorregut per les diferents activitats i esdeveniments organitzats al llarg del primer any, a manera de tast per donar visibilitat a la tasca i gestió realitzades al llarg de la tornada a l'acció.

5.1. Visites guiades: un espai de convivència i de recorregut

El tret de sortida va ser l'organització de visites guiades obertes a la ciutadania inquera com també a la d'altres municipis, oferint l'espai com un lloc de convivència i recorregut, perquè el públic pogués admirar i observar de primera mà el resultat final de les reformes del nou espai institucional i cultural. És una primera iniciativa que demostra la voluntat i el compromís de l'entitat de ser un lloc obert i participatiu, on els principis de promoure la cooperació comunitària i d'accessibilitat emergeixen en un mateix vector.

Així ho indicava un dels objectius fundacionals del Patronat, dotar Inca d'un centre promotor, organitzador, difusor i patrocinador de qualsevol mena d'activitat o exhibició que fomenti el desenvolupament de les arts escèniques en general. No obstant això, cal assenyalar que ja feia menció el document que

Figura 1. Visites guiades (14, 15, 20, 21, 22, 27, 28 i 29 de novembre de 2021).

calia reflexionar no només en la necessitat de la creació d'infraestructures culturals i equipaments, dins el marc dels nous models polítics, socials i als seus col·lectius, sinó també convertir-se en grans contenidors de valors identitaris i patrimonials, una memòria col·lectiva comunitària associada a una visió de teixit associatiu i participatiu dels conjunts d'agents culturals i els seus membres consumidors i organitzadors.

A tall d'exemple, dins del document de la Memòria de la temporada 2021-2022 trobem fixades les dates de visites guiades en el primer mes de reobertura els dies 14, 15, 20, 21, 22, 27, 28 i 29 de novembre; una declaració d'intencions de brindar a la institució un caràcter de transparència, transversalitat i heterogeneïtat, fonamentada en el concepte d'espai recorregut, no només de manera passiva al consum d'activitats i espectacles de les arts escèniques, sinó també perquè l'espectador pugui sentir-se part d'ells i promotor de la seva acció, configuració i organització a través del seu camí i visibilització. Des de les noves perspectives i tendències dins l'àrea de la gestió cultural i

les institucions de caràcter cultural, els estudis actuals incentiven aquest tipus d'activitats i la recerca de millores i innovacions; una visió que defensa l'obertura dels espais com a llocs de convivència, i en què una de les consignes més reivindicades és fonamentar un rol d'agent actiu al públic en la seva transformació, evolució i refundació.

Figura 2. Visites guiades (14, 15, 20, 21, 22, 27, 28 i 29 de novembre de 2021.

5.2. Gala d'inauguració: una carta de presentació i una declaració d'intencions

La tarda del dijous dia 16 de desembre va ser la carta de presentació davant el públic i les autoritats públiques, amb la celebració de la gala inaugural del recentment renovat Teatre Principal d'Inca. L'acte va conjugar espectacles de teatre, música i humor amb un repàs de la història centenària de la sala; un testimoni dels records que han format part de molts ciutadans i de la institució que han lluitat per la seva recuperació com una conquesta emocional, cultural, social i econòmica del municipi.

Figura 3. Gala d'inauguració el 16 de desembre de 2021.

És un esdeveniment que s'ha d'interpretar i valorar com una festa col·lectiva del municipi i els seus voltants, forjant un nou començament en un episodi més de la seva història; un fet que ens ha d'enorgullir a tots com una fita pròpia de la nostra memòria col·lectiva en la definició del conjunt de la nostra societat, una aposta per un model que potencia la cultura i l'art com un valor fonamentador de principis democràtics i integració social, a més d'enriquir el teixit associatiu, econòmic i patrimonial del municipi.

Figura 4. Gala d'inauguració el 16 de desembre de 2021, conduïda per David Ordines i Lina Mira.

Hi van participar diferents representants de la cultura, com els propis encarregats de conduir-la, els actors David Ordines i Lina Mira. D'altra banda, va haver-hi concerts de música i monòlegs, amb la participació de Julián Fontalvo, Jaime Gili i Tomeu Penya. Finalment, es va concloure amb l'actuació del grup musical Xanguito per tancar la gala.

Així mateix, durant la inauguració es va fer un recorregut per la història de l'entitat a través de la narració i les anècdotes d'algunes de les personalitats que han format i formaran part del nou espai cultural reformat, un lloc de referència de la capital del Raiguer, amb la projecció de dos vídeos. Entre els assistents, hi varen ser la presidenta del Govern de les Illes Balears Francina Armengol i la presidenta del Consell de Mallorca Catalina Cladera, juntament amb el batle d'Inca Virgilio Moreno, qui varen tenir l'oportunitat de dirigir unes paraules al públic assistent, com a membres del Patronat de la Fundació Teatre Principal d'Inca.

És important ressaltar aquest fet, la implicació i la labor de les diferents institucions públiques, ja que la reforma i rehabilitació de l'edifici ha sigut cofinançada per la Unió Europea i els Fons Europeus de Desenvolupament Regional, que tenen com a objectiu contribuir a la conservació del patrimoni cultural i la sostenibilitat mediambiental.

5.3. El teatre i la dansa

Al mateix temps, el Teatre Principal d'Inca ha anat oferint diferents tipologies d'esdeveniments culturals i artístics, entre els quals destaquen el teatre i la dansa; la primera activitat programada dins de la seva agenda cultural fou l'obra de teatre *Ante todo mucha calma*, de José Corbacho, el passat 17 de novembre del 2021, i també cal tenir en compte d'altres actes organitzats dins del calendari de la programació de la temporada 2021-2022, que a continuació s'il·lustren a tall d'exemple:

Figura 5. José Corbacho, *Ante todo mucha calma*. Teatre. 17 de novembre de 2021.

Figura 6. Cesc Gay. *53 diumenges*. Teatre. 5 de desembre de 2021.

Figura 7. *El flautista d'Hamelín*. Dansa. 1 de març de 2022.

Figura 8. Carmelo Gómez. *A voltas con Lorca*. Teatre. 18 de desembre de 2021.

5.4. Música: concerts, orquestres simfòniques, òpera, etc.

Un altre aspecte important dins la labor de la programació del Teatre Principal d'Inca és la seva agenda musical, amb una rica, plural i diversa oferta de concerts de música de grups locals i nacionals, d'òpera i orquestres simfòniques, entre altres. Es presenta una amalgama qualitativa i quantitativa de les noves tendències musicals, i també de les grans produccions clàssiques del gènere. Es fa palpable l'excel·lent qualitat de l'espai després de la seva reforma i rehabilitació en termes de posada en escena, sonorització i acomodament.

Figura 9. Joan Miquel Oliver. Concert. 23 d'abril de 2022.

Figura 10. *Dumbo*. El musical. 20 de novembre de 2022.

Figura 11. *Carmina Burana* de Carl Orff. 27è Festival d'Hivern. 23 d'octubre de 2022.

5.5. Cinema

Una de les grans demandes que hi havia en el conjunt del municipi era la necessitat de recuperar un espai de projecció cinematogràfica amb les últimes novetats de les estrenes nacionals i internacionals; una situació que, gràcies a la iniciativa del Teatre, ha permès gaudir de nou als habitants d'Inca d'una sala de consum filmic, ja que durant temps moltes generacions no varen tenir a la seva disposició aquesta oferta cultural dins el nostre municipi –i que s'havia de mobilitzar i acudir a la capital de l'illa o altres punts allunyats de la mateixa comunitat. Al llarg del curs s'han projectat diferents pel·lícules, des de les grans estrenes comercials fins a propostes més concordes al cinema d'autor més premiades.

Figura 12. Carla Simón, *Alcarràs* (2022). 13 i 14 de maig de 2022. Paul Thomas Anderson, *Licorice Pizza* (2021). 10 de març de 2022. Ryūsuke Hamaguchi, *Drive my car* (2021). 31 de març de 2022.

5.6. Altres activitats

El següent punt a considerar és també l'organització d'altres activitats dins el programa de la sala, però que formaven part de l'opció del lloguer o la cessió de l'espai, oferint un ventall de possibilitats i oportunitats a les diferents organitzacions, col·lectius artístics i culturals, artistes i creadors, i al públic de consumir esdeveniments coproduïts o coordinats amb altres entitats externes dins el propi espai; un fet que atorga al Teatre Principal d'Inca un rol de símbol aglomerador de les noves sensibilitats i interessos del panorama cultural, i les seves propostes, oferint un lloc de visibilització i escenificació.

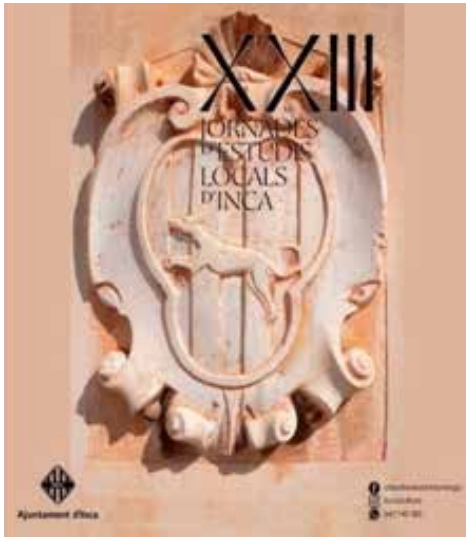

Figura 13. XXIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca. 25 i 26 de novembre de 2022.

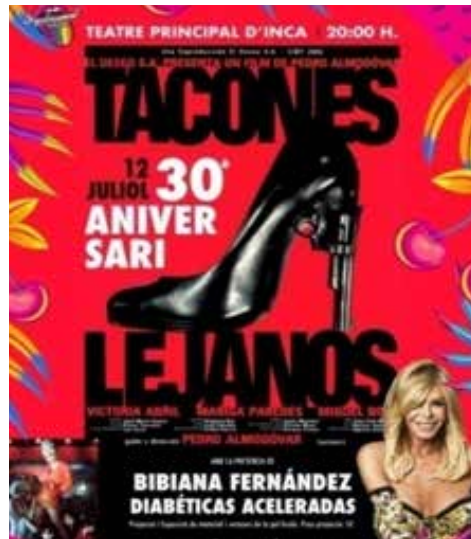

Figura 14. Orgullosament Inca.

Aquí tenim un exemple del cicle de cinema LGTBI, amb la programació, amb motiu del seu 30è aniversari, del film *Tacones lejanos* (1991), de Pedro Almodóvar, amb la presència de Bibiana Fernández i *Diabéticas Aceleradas*, i la projecció d'altres pel·lícules com *Swan Song* (2021), de Todd Stephens, i *Tomboy* (2011), de Céline Sciamma, els dies 12, 13 i 14 de juliol de 2022.

5.7. Una recapitulació amb perspectiva de continuïtat

A tall de recapitulació, el Teatre Principal d'Inca des dels seus orígens ha demostrat ser un motor cultural en la programació i l'oferta de diferents esdeveniments significatius fins a l'actualitat. En el marc de la seva agenda a la Memòria de la temporada 2021- 2022, es recullen diferents activitats com són les visites guiades, espectacles de teatre i dansa com *Ante todo mucha calma*, de José Cobarcho; *Baby esfèric*, teatre infantil; *53 diumenges*, comèdia de Cesc Gay; *A vueltas con Lorca*, de Carmelo Gómez; *The Mountain*, *The Truth & The Paradise*, de la companyia Mal Pelo, de Pep Ramis i María Muñoz, etc.

Amb tot plegat, també trobem altres tipologies d'actes culturals com són els concerts de música en directe, amb Petit & Friends, Maria del Mar Bonet i Borja Penalba, Tomeu Penya, Miquel Serra, Anegats, Biel Majoral, Son and the Holy Ghosts, etc. Al mateix temps dins l'àrea de la música, hi ha altres gèneres vinculats com l'òpera, amb *Les Voix Ôpera*, o la dansa amb *Alicia... en el país de las maravillas*, així com concerts d'orquestrats simfònics com

l'Orquestra Simfònica de les Illes Balears, Euroclàssics amb *Sarsuela amb el cor*; l'Orquestra de Cambra de Mallorca amb *Marala Simfònic* i *Les quatre estacions, Pau i guerra* etc.

D'igual importància, a més a més de ser un espai organitzador d'una proposta i oferta cultural, també hem pogut analitzar i exemplificar el rol exercit d'espai físic de cessió gratuïta o de lloguer per a diferents actes i commemoracions: les Jornades d'Estudis Locals, la residència de Rata Cultura Expandida, Diabolus in Musica, acte solemne de nomenament de Marc Ferragut Fluxà com a Fill Il·lustre de la ciutat d'Inca, cicle de cinema LGTBI+, i la recuperació d'una sala de projecció cinematogràfica amb estrenes de la temporada,¹⁵ com són *La família Addams 2*, *007: Sense temps per morir*, *Maixabel*, *Pa de llimona amb llavors de rosella*, etc.

Totes aquestes activitats, actes i espectacles venen a evidenciar un fet molt important en la valoració de la institució, i és la de ser un espai necessari i essencial per a la identitat del municipi i la comarca, així com de l'àmbit local i autonòmic; un lloc polivalent fonamentador de valors a través de les seves propostes i criteris de programació, abanderats en principis com la sostenibilitat, l'educació, LGTBI+, la integració, la cooperació i la col·laboració, la solidaritat, la formació, la participació, etc., amb unes infraestructures adients per al seu ple desenvolupament tant en matèria de recursos materials com humans.

No obstant això, també s'ha de remarcar l'organització d'activitats gratuïtes dins del Teatre que no han facturat per taquilla, un fet que cal assenyalar perquè totes elles han estat organitzades per entitats, associacions, organitzacions o empreses alienes al mateix espai, a més de poder destacar l'assistència al llarg dels mesos de novembre a juliol de més 25.000 espectadors.¹⁶

A continuació s'adjunta un tast d'imatges de l'espai interior, on s'han anat realitzant les diferents activitats i esdeveniments culturals al llarg del període de retorn de l'organisme cultural, i a les quals podem observar la riquesa dels decorats i l'acabat de l'edifici arquitectònicament i escultòricament, respectant una certa essència dels seus orígens modernistes i regionalistes, però adaptats a les seves necessitats actuals.

¹⁵ Aquest és un fet molt important, ja que la comunitat fa molt d'anys que no disposava de sales de cinema.

¹⁶ La programació encara avui dia segueix en actiu, i no s'ha tancat la Memòria. Per això aquesta documentació ha reflectit un tast del recorregut des del mes de novembre amb la inauguració fins al juliol.

Figura 15. Sala principal.

Figura 16. Espai polivalent.

Figura 17. Sala annexa

6. CONCLUSIONS

En el transcurs de la comunicació s'han pogut extreure una sèrie de resultats de coneixement i conclusions amb relació a la reobertura del Teatre Principal d'Inca, una entitat amb una trajectòria històrica de cent vuit anys de programació, difusió i divulgació de la cultura i l'art al municipi d'Inca, la comarca el Raiguer i els seus voltants.

Es fa palès, en primer lloc, que és molt important el coneixement del context historiogràfic i cultural on es va desenvolupar la seva experiència com a entitat cultural, uns continguts que són fonamentals per interpretar i valorar la seva labor a través d'una identitat singular. És un fet que ens permet abastar un gran marc cronològic des de diferents perspectives d'estudi per extreure la complexitat, la riquesa i la diversitat del seu afany cultural, artístic i patrimonial. En conseqüència, el panorama històric i cultural ens permet entendre i aprofundir

en les seves dinàmiques i models de gestió, ja que la principal raó de la seva represa és la recuperació d'un espai que simbolitza la conquesta cultural, social, econòmica i patrimonial per part d'una comunitat, un grup de professionals i experts, i les diferents institucions públiques i privades implicades.

En segon lloc, s'ha volgut fer valdre el grau d'originalitat i singularitat de la institució, perquè la seva trajectòria vital i constructiva li ha permès rebre múltiples elogis i reconeixements de diferents organitzacions, entitats, col·lectius i agents del món de la cultura. Així, la significació i la rellevància d'un espai com el Teatre Principal d'Inca, que és necessari i essencial per la definició i el coneixement de la identitat d'Inca, així com a altaveu del panorama cultural, fa que s'erigeixi en un símbol ciutadà i institucional fonamentador de valors, així com en un espai de participació activa i creativa de consum cultural i artístic; unes circumstàncies que permeten dir que la seva reforma i rehabilitació signifiquen un avanç de progrés i desenvolupament per al conjunt de la societat inquera.

En tercer lloc, es proposa reflexionar entorn de la seva activitat, gestió i programació al voltant del seu primer aniversari, reobert després de tant d'anys de tancament i estancament. Per això, la metodologia utilitzada ens ha permès apreciar una àmplia gamma de propostes, activitats, actes i esdeveniments culturals i artístics com a fonts documentals a través del seu itinerari vital. Experiències vitals riques i diverses per conèixer una entitat amb una memòria col·lectiva, uns principis i valors morals i ètics culturals, i una de les institucions cabdals de la nostra comunitat. Una història forjada a través de la valentia d'un grup de persones i institucions que han volgut tornar a donar a llum a la cultura i l'art dins el nostre territori municipal.

Val la pena dir que aquesta recerca és un exercici de memòria històrica a manera d'aprenentatge, per conèixer els esdeveniments que van ocasionar la iniciativa, així com el retorn a l'acció d'una sala essencial i fonamental. És un fet que demostra la rellevància i la importància que tenen la cultura i l'art com un recurs per conèixer millor el nostre passat i generar pensament crític i debat, creant continguts en les nostres noves societats postmodernes.

Finalment, amb aquesta publicació es vol obrir un espai de reflexió a favor d'aprofundir més en l'estudi de la mateixa institució, per motivar a recerques i investigacions de la mateixa entitat, convidant a futures publicacions i treballs monogràfics per valorar la mateixa institució com a objecte d'estudi, no només aprofundint en els seus orígens, sinó també valorant les seves expectatives de present i futur, ja que són pocs els estudis que centren hi la mirada com a subjecte de continguts. Amb aquesta reflexió es vol traduir la visió d'un espai de consum

i oferta de cultura merament en un organisme viu carregat d'oportunitats i fonaments de caràcter social, cultural, artístic, econòmic i patrimonial. Un espai viu i en moviment, constantment en transformació i evolució, que afronta els reptes del futur amb la motivació de donar resposta a les demandes i propostes sorgides en un context de crisi permanent en l'àmbit de la cultura, però essencials per a la salvaguarda dels nostres valors i principis identitaris d'Inca i la seva comunitat.

BIBLIOGRAFIA

Aguiló Ribas, C. i Pérez de Mendiola, J. A. Cent anys de cinema a les Illes Balears. Sa Nostra: Palma, 1995.

Colom Arenas, C. Inca, recull gràfic 1870-1975. Editorial Efadós: Inca, 2010.

Crespí Bestard, N. Inca viva. Ajuntament d'Inca: Inca, 2007.

D. A. Diccionari del teatre a les Illes Balears. Lleonard Muntaner Editor: Palma, 2006.

D. A. Inca, imatges d'una ciutat, imatges d'un segle. Ajuntament d'Inca: Inca, 2000.

Llabrés i Martorell, P. J. "Inca en les grans transformacions del segle XX" a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 2000.

Marquès Sintes, M. A. i Pieras Villalonga, M. "Temps lliure i oci a Inca i Alaior" a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 1994.

Mateu-Morro, B. J. "El Teatre Principal d'Inca, un estat de la qüestió" a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 2022.

Mateu-Morro, B. J. i Munar Català, I. El Teatre Principal d'Inca, una institució centenària 1914-2014. Ajuntament d'Inca: Inca, 2014.

Mateu-Morro, B. J. i Munar Català, I. Al cor d'Inca, Ajuntament d'Inca: Inca, 2014.

Ordinas Marcé, G. Guia patrimonial del Raiguer. Mancomunitat del Raiguer: Bissaleu, 2007.

Pieras Salom, G. "Documents per al coneixement dels inicis del Teatro de Inca" a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 2013.

Pieras Salom, G. Breu història d'Inca. Ajuntament d'Inca: Inca, 1986.

Pieras Salom, G. Crònica de l'Orfeo i l'Harpa d'Inca 1995-2005. Ajuntament d'Inca, Inca, 2005.

Pieras Salom, G. Inca fotogràfica. Ajuntament d'Inca: Inca, 2001.

Pieras Salom, M. "Societat, cultura i mecanització del sector del calçat a Inca (1890-1994)" a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 2019.

- Pieras Villalonga, M. “Espais de teatre, recorregut històric” a Descobreix Inca: visites guiades al patrimoni d'Inca. Ajuntament d'Inca: Inca, 2020.
- Pujalte Vilanova, F. (coord). Un segle de llum a Inca. Ajuntament d'Inca: Inca, 2006.
- Pujals Mas, M. i Santana Morro, M. Classificació 3R. El cinema a Mallorca. Documenta Balear: Palma, 1999.
- Rayó Bennasar, P. “L'arquitectura a Inca durant el segle XX. 1900-1947” a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 2000.
- Rayó Bennasar, P. “El desenvolupament urbà d'Inca en el segle XX” a Inca, un segle de ciutat. Ajuntament d'Inca: Inca, 2000.
- Rayó Bennasar, P. Itineraris urbans per la ciutat d'Inca. Ajuntament d'Inca: Inca, 1993.
- Romero Gil, E. “Música y cine mudo en Mallorca” a Simpòsium d'orgues històrics de Mallorca. Fundació ACA: Búger, 1996.
- Santana Morro, M. “El cinema a Mallorca durant la Guerra Civil” a Encontre d'Historiadors de la Comunicació, aportacions de la comunicació a la comprensió i construcció de la Història del segle XX, UIB, Palma, 2003.
- Santana Morro, M. i Matas Pastor, J. “El plantejament de l'oci a Inca en el primer franquisme” a JEL. Ajuntament d'Inca: Inca, 1996.
- Santana Morro, M. i Gloaguen Murias, E. "L'inventari dels béns mobles i gràfics del Teatre Principal d'Inca. L'embrió per a la seva conservació i posada en valor” a JEL, Ajuntament d'Inca: Inca, 2015.
- Seguí Aznar, M. Arquitectura contemporànea en Mallorca. Col·legi Oficial d'Arquitectes: Palma, 1990.
- Seguí Aznar, M. La arquitectura modernista en Balears. Ajuntament de Palma: Palma, 1975.
- Sbert Barceló, C. M. El cinema a les Illes Balears des de 1896, Documenta Balear, Palma, 2001.
- Sbert Barceló, C. M. El cinema a les Illes Balears segles XIX i XX. Documenta Balear: Palma, 2006.
- Vidal Reynés, J. “Biografia de l'arquitecte Guillem Reynés Font” a Lluc. 2001.
- Vidal Reynés, J. Arquitectura i art a Mallorca, antologia de textos. Documenta Balear: Palma, 2006.

